

ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE UYGULANAN EKOLOJİK VERGİLER

Öğr.Gör. Ali DEĞİRMENDERELİ*

ÖZET

Ekolojik sorunlar son yıllarda önemini arttıran konuların başında gelmektedir. Zamanında gerektiği gibi önemszenmeyen bu sorunla şimdilerde insanlığı tehdit eder hale gelmiştir. Ekolojik sorunların çözümüne ilişkin çeşitli öneriler geliştirilmiştir. Bu önerilerden biri de ekonomik araç olarak nitelendirilebilecek vergileme aracıdır. Bu gün artık bir çok ülkede vergileme ekolojik sorunları çözebilmek amacıyla kullanılmaktadır.

ABSTRACT

Environmental problems has became an important issue recently. Although these problems have been ignored a long time, now it seems the most important problem of human being. There are several suggestion to solve these problems. Taxing is one of them. Nowadays, most countries using tax policy to solve the environmental problems

I. GİRİŞ

Çevre kirliliği sorunun çok ciddi bir şekilde ele alınmasının tarihi çok eski değildir. Sanayi devrimi ile ciddi ölçüde gündeme gelmeye başlayan bu sorunlar başlangıçta üzerinde önemle durulması gereken sorunlardan görülmemiştir. Gelişmiş ülkelerin öncelikli hedefinin ekonomik büyüme ve kalkınma olması bunun en önemli nedenidir. Ancak ilerleyen yıllar ile birlikte çevre sorunları giderek artmış, bu artış ile birlikte dünyanın ekolojik dengesi bozulmaya başlamış ve başta insan sağlığını hatta yaşamını tehdit eder hale gelmiştir. Günümüzde yaşanan birçok doğa felaketinin temelinde

* Afyon Kocatepe Ün., İ.İ.B.F., Maliye Bölümü.

insanoğlunun, yaşadığı dünyasını acımasızca tüketmesi ve kirletmesi yatmaktadır.

1970’li yıllara kadar büyümenin sınırsız ve sürekli olacağına şüphe duyulmazken, bu yıllardan itibaren mevcut üretim ve tüketim tarzı ile sınırsız bir büyümenin mümkün olamayacağı kanaati yayılmaya başlamıştır. Çevre kirliliği ile ilgili sorunların ciddiyeti kavramaya başlanmasıyla birlikte çözüm önerileri de geliştirilmeye başlanmıştır. Bu doğrultuda ilk başlarda hasarların tamirine, kirliliğin temizlenmesine yönelik politikalar geliştirilmeye başlanmıştır. Ancak bu dönem içinde alınan önlemlere rağmen ekolojik sorunların azalmanın aksine artmaya devam etmesi, çözüm için daha köklü çözümlerin alınması gerektiğini ortaya koymuştur. Böylece 80’li yıllardan itibaren ekonomik kalkınma modelleri içinde çevre faktörünü dikkate alan yeni modeller geliştirilmeye başlanmıştır. Ekolojik sorunların ulaştığı boyutların dikkate alınarak ekonomik sistemin yeniden gözden geçirilmesine ilişkin düşünceler 1990’lı yıllarda ürünler vermeye başlamış ve “*sürdürülebilir kalkınma*” olarak adlandırılan modeller kamuoyunda yankı bulmaya başlamıştır. Hem iktisatçılar hem de çevreciler tarafından desteklenen ve bu günkü neslin ihtiyaçlarını kendilerinden sonra gelecek nesillere zarar vermeden karşılamalarına imkan verecek bu sürdürülebilir kalkınma politikaları böylece hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde kabul görmeye başlamıştır¹. Bir diğer ifadeyle son yıllarda ekolojik sorunlar artık salt bir çevre sorunu olarak değil ekonomik kalkınmayı, üretim tarzını, ticari ve siyasi ilişkileri ilgilendiren çok boyutlu sorunlar bileşimi şeklinde karşımıza çıkmaya başlamıştır.

Yukarıda anılan süreçte ortaya çıkan sorunların çözümü ve problemlerin önlenmesi için birçok araç geliştirilmiştir². Bu çalışmanın amacı, ekolojik sorunların çözümü için geliştirilmiş

¹ Emel EKEMEN, *Avrupa Birliği ve Türkiye’nin Çevre Politikalarının Karşılaştırmalı İncelenmesi*, İktisadi Kalkınma Vakfı Yay., No:153, İstanbul, 1998, s.8.

² Bu araçlar için bkz. Birol KOVANCILAR, “Çevre Kirliliğini Önlemede Alternatif Araçlar ve Etkinliklerinin Değerlendirilmesi”, *Yönetim ve Ekonomi*, Celal Bayar Ün., İ.İ.B.F., Y.1998, S.4, ss.331-346; EKEMEN, ss.37-63.

araçlardan *çevre vergileri* ya da bir diğer ifade ile *ekolojik vergilerin* çeşitli ülkelerdeki uygulamaları hakkında bilgi vermektir. Bu doğrultuda önce kısaca ekolojik vergiler üzerinde durulacak daha sonra da belli başlı ülke uygulamalarına yer verilecektir.

II. SORUNLARIN ÇÖZÜMÜ İÇİN VERGİLEME ARACININ TERCİH EDİLME NEDENLERİ

Yukarıda da anıldığı gibi ekolojik sorunların çözümü için birçok araç geliştirilmiştir. Bu araçlar mevzuata dayalı düzenleyici *mevzuat araçları* ve *ekonomik araçlar* olmak üzere iki ana başlıkta toplanabilir. Devletin düzenleyici mevzuat araçları daha çok emir ve yasaklamalara dayanmaktadır. Bunun yanında ekonomik araçlar başta vergi, kirletme hakkı ticareti, mali yardımlar, mevzuata uygunluğa teşvik, gönüllü çevresel sorumluluk, çevre etiketi gibi araçları kapsamaktadır³. Her devlette anılan bu araçların, bazen tek başına bazen de diğerleri ile beraberce kullanıldığı görülmektedir. Beraberce kullanılmaları her aracın aynı etkinlikte olduğu anlamına gelmemektedir. Anılan araçlardan mevzuat araçlarının yalnızca kısıtlayıcı önlemler içermesi bunların zamanla yetersiz hale gelmesine neden olmuştur. İstenilen sonuçların alınabilmesi için sadece emir ve yasaklamanın yeterli olamayacağı bunun yerine üretim ve tüketim tarzında köklü davranış değişikliklerine gerek olduğu fikri hakim olmaya başlamıştır. Böylece diğerlerine göre daha avantajlı görülen ekonomik araçlara daha çok ağırlık verilmeye başlanmıştır⁴. Ekonomik araçların diğer araçlara göre avantajı kişilerin çevreye zarar veren üretim ve tüketim alışkanlıklarını, maliyet fonksiyonu üzerindeki etki neticesinde, kendi isteği ile değiştirmeyi teşvik etmesidir. Bunun sonucunda da daha dinamik bir yapıya sahip olmasıdır. Kısacası fertler, bu araçların uygulanışında, kendisine emredildiği veya yasaklandığı için değil, sırf kendi maliyetlerini düşürmek için çevreyi daha az kirletme ve tahrip etme yoluna gitmektedirler.

³ EKEMEN, s. 43-55.

⁴ EKEMEN, s.43.

Ekonomik araçların birçok çeşidi bulunmakla birlikte, devletlerin özellikle çevre vergileri ve harçları en yaygın araç olarak kullandığı göz çarpmaktadır⁵. Bunun nedeni olarak da, çevre korumanın en etkili yolunun kişinin çevre tüketiminin maliyetine parasal katılımının sağlanması ve bu parasal katılımın da ancak çevre vergileri aracılığı ile mümkün olmasıdır⁶.

Bu noktada çeşitli ülkelerdeki çevre vergisi uygulamalarına geçmeden önce kısaca bu vergilerin çeşitlerine değinilmesi uygun olacaktır.

III. ÇEVRE VERGİSİ ÇEŞİTLERİ

Çevre vergilerini çeşitlerine göre beşe ayırmak mümkündür⁷:

A) Emisyon Vergileri

Bu tür vergilerde hava, su ve toprağa bırakılan atık maddeler miktar ve içeriği baz alınarak hesaplama yapılmaktadır. Üreticiler ve tüketiciler bıraktıkları ya da bıraktıkları varsayılan emisyon miktarınca vergi ödemektedirler. Böylece kişilerin çevreye zararlı olan emisyonları azaltmaları teşvik edilmiş olur. Uygulamada en sık kullanılan vergi türüdür. Literatürde “karbon vergileri (CO₂)” olarak da anılmaktadırlar⁸. Matrahının nasıl belirleneceği ile ilgili zorluk nedeniyle eleştirilmektedir.

B) Ürün Temelli Vergiler

Kullanıldığında ya da ortama bırakıldıklarında bünyelerindeki zararlı özellikleri nedeniyle çevreye zarar veren maddelerden alınan

⁵ EKEMEN, s.45.

⁶ Salih ÖZEL, “Tüketim, Çevre, ve Vergi İlişkisi”, *Yaklaşım*, Yıl 7, S.76, Nisan 1999, s.14.

⁷ OECD, *Implementation Strategies For Environmental Taxes*, OECD Publications Service, France, 1996, s.10-11.

⁸ Karbon vergileri için bkz. Michael HOEL (Çev. A.Burçin YERELİ), “Karbon Vergileri Uluslararası Tek Bir Vergi mi, Yoksa Uyumlaştırılmış Dahili Vergiler mi?”, *Maliye Yazıları*, S.58, Ocak-Mart 1998, s.34.

vergilerdir. Naylon poşetler üzerinden alınan vergiler buna en güzel örnektir.

C) Kullanım Temelli Vergiler (Hizmet Harcı)

Çevrenin temizliği ile ilgili .ir hizmetten yararlanma karşılığında, yararlanan kişinin ödediği vergilerdir. Bunlar daha çok yerel yönetimler düzeyinde uygulanmaktadır. Örneğin belediyenin atık suların uzaklaştırılması ya da içme suyunun temizlenmesi hizmeti karşılığı aldığı pay. Bunlar genellikle kaynak oluşturma amacıyla kullanılırlar.

D) Vergisel Farklılaştırmalar

Bu uygulamada yeni bir vergi yerine, mevcut bazı vergilerin (satış, KDV, tüketim vb.) farklı bir şekilde uygulanması ile oluşturulan avantajlardır. Diğer bir ifade ile çevreyi kirleten ürünlerden mevcut bazı vergilerin, kirletmeyenlere göre daha yüksek uygulanmasıdır. Mesela bu gün çok sayıda ülkede uygulanmakta olan kurşunsuz benzinden daha düşük vergi alınması, katalitik konvertör bulunan araçlardan daha düşük vergi alınması gibi. Böylece çevreye dost olan ürünlerin tüketimi ve kullanımını özendirilmiş olur.

E) Vergisel Avantajlar Sağlanması

Burada sistemde mevcut bazı vergi avantajlarından yararlanma yoluna gidilmesi söz konusudur. Mesela tüm kurumlar için uygulanan amortisman süresinin, çevreye duyarlı birtakım yatırımlarda daha kısa uygulanması (hızlandırılmış amortisman) buna bir örnektir⁹.

Çevre vergilerinin çeşitleri genel olarak bunlar olmakla birlikte yeni geliştirilen ve 1992 yılında Beyaz Kitapta savunulan bir yaklaşımdan da bahsetmek gerekir. Buna göre çevre vergilerinin tepkiye yol açmaması, büyüme, rekabet ve özellikle de istihdam üzerinde olumsuz etkiye neden olmaması için çevre vergileri mali kaynak oluşturmak amacıyla kullanılmamalı, çevre vergileri ile

⁹ EKEMEN, s.47; KOVANCILAR, s.343.

getirilen yeni vergiler, mevcut bazı vergi ve vergi benzeri kamusal yüklerin düşürülmesi ile telafi edilmelidir. Böylece vergi sisteminde vergi yükünün ağırlığı çevresel zararlara neden olan faaliyetlere kaydırılması hedeflenmektedir. Ancak bunlar yapılırken de genel vergi yükünün mümkün olduğunca aynı kalmasına dikkat edilmelidir. “Yeşil Vergi Reformu” ya da “Ekolojik Vergi Reformu” olarak adlandırılan bu yeni yaklaşım bir çok ülkede kabul görmüş ve uygulamaya konulmuştur¹⁰.

IV. ÇEŞİTLİ ÜLKELERDEKİ UYGULAMALAR

Bu başlık altında bazı ülkelerin uygulamalarına yer verilecektir. Şurası muhakkaktır ki hemen hemen her ülkede çevre ile ilişkilendirilebilecek bir takım vergiler mevcuttur. Bunların hepsinin kapsanması bir makale boyutunu fazlasıyla aşacaktır. O nedenle bu çalışmada, çevresel vergiler konusunda ön plana çıkmış belli başlı ülkelere bahsedilecektir.

A) FİNLANDİYA

Dünyada bir emisyon vergisini (CO₂ vergisi) ilk defa uygulamaya koyan ülke Finlandiya olmuştur¹¹. Vergi 1990 yılında CO₂ tonu başına 2,05 DM olarak uygulanmaya başlanmış daha sonra da 1993 yılında 4,10 DM'a çıkarılmıştır. Başlangıçta hiçbir sektöre bir ayrıcalık tanınmamış, tüm sanayi dalları ve aileler bu verginin mükellefi olmuşlardır. Ancak İskandinav elektrik pazarının liberizasyonu ve Finlandiya'nın Avrupa Birliğine girmesi ile bu CO₂ vergisinde de değişiklikler yapmak zorunda kalınmıştır. Rekabet gücünü koruyabilmek amacıyla sanayi kesimine ve ticari amaçlı seralara bir takım vergi avantajları getirilmiştir. Bu şekilde bir geçiş dönemi hedeflenmiştir. 1996 yılında bu vergiden toplam 13,6 milyar Finlandiya Kronu gelir elde edilmiştir. 1997 yılında AB'ye giriş ile birlikte; ilk uygulamaya konulan CO₂ vergisinin şekli de

¹⁰ EKEMEN, s.47

¹¹ Jochen HOFFMANN, Ökologische Steuerreform. Umsetzungshemmnisse durch die Europäische Integration, *Diplomarbeit, Technische Uni Berlin*, Marz 1998, Berlin, s.50.

değiştirilmiştir¹². Böylece bu verginin yeni şekli de salt bir CO₂ vergisi yerine CO₂-Elektrik vergisi haline gelmiştir. Bundan sonraki hedefin, ekolojik vergi reformunun temel taşlarından biri olan istihdam üzerindeki vergi vb. yüklerin azaltılması olduğu vurgulanmaktadır¹³. Yeni getirilen bu vergide sanayi ve büyük sera çiftlikleri için bir vergi avantajı getirilmiştir. Bu kesimlere, uygulanan genel oranının yaklaşık yarısına tabi tutulmuşlardır.

B) İSVEÇ

İsveç'te 1990-91 yılında çok sayıda çevre vergisi uygulamaya konulmuştur. Bu vergi reformu ile birlikte GSMH'nin %4'ü kadar bir yük emek faktöründen enerji kullanımının doğru kaydırılmıştır¹⁴. Uygulamaya konulan enerji vergisinden sanayi kesiminin olumsuz etkilenmesini önlemek için indirilmiş oranlar uygulanmıştır. Buna göre 1997 yılına kadar genel oranın ¼'ü 1997'den itibaren de ½'si uygulanmaktadır. Bunların yanında havanın temizliği için başkaca vergiler daha uygulanmaktadır. Bir kükürt emisyon vergisi ve azotoksit (Nox) vergisi, araçların neden olduğu hava kirliliğini azaltabilmek için arabanın emisyon miktarına bağlı olarak değişen bir satış vergisi getirilmiştir¹⁵. Ayrıca sivil havacılık alanında ilk defa, uçak tiplerine göre farklılaştırılmış azotoksit ve CO₂ vergisi getirilmiştir. Bu vergi sadece iç hatlardaki uçuşlara uygulanmıştır. Bu vergilerin uçak teknolojisinde daha az emisyona neden olan teknolojilerin geliştirilmesine yönelik önemli bir faktör olduğu bildirilmektedir¹⁶. Ancak bu vergiler 1997 yılında AB normlarına aykırılığı nedeniyle kaldırılmak zorunda kalınmıştır. Bu vergiler uygulanırken genel vergi yükünün artmamasına özel bir dikkat

¹² Ketrin SEIFERT, Lutz RIBBE, Umweltsteuern in Europa, *Information von Euroratur*, Reinbach, 1994, s.19.

¹³ Martin JÄNICKE vd., *Ökologische und Wirtschaftliche Aspekte einer Energiebesteuerung im internationalen Vergleich*, Freie Üni. Berlin, Berlin, 1998, s.7.

¹⁴ JÄNICKE vd ... s.8.

¹⁵ Carsten KREBS v.d., *Die Ökologische Steuerreform*, Birkhauser Verlag, Berlin, 1998, s.114.

¹⁶ KREBS. s.115.

gösterilmiştir. Ekolojik vergi reformunun çok önemli bir hedefi olan, enerji/çevre vergileri ile genel vergi yükünün artmaması, getirilen yeni vergiler ile artacak vergi yükünün özellikle istihdam üzerindeki yüklerin (vergi, zorunlu kesintiler vb.) düşürülmesi suretiyle eşitlenmesi ve böylece “gelir nötürlüğü” (aufkommens neutralitat) ve “vergi yükünün aynılığı”nın sağlanmasına çalışılmıştır. Getirilen yeni vergiler ile vergi yükünün artışı önlemek için gelir vergisi tarifesinde indirimler yapılmıştır. Uluslararası karşılaştırmalarda oldukça yüksek gelir vergisi oranlarına sahip olan İsveç bu sayede %85 olan en yüksek vergi oranı %50’ye çekilebilmiştir. Sermaye kazançları vergisi de %30’a indirilmiştir. Kükürtdioksit vergisi (SO₂) ilgili işletmenin hava kirliliğini önleme konusunda gerekli tedbirleri alanlara ve böylece emisyon miktarını azaltana aynen iade edilmektedir. Bu tedbirler sayesinde yeni getirilen vergilerin benimsenmesinin daha kolay olduğu bildirilmektedir. Anılan reform ile tüm vergi gelirlerinin %10’u etkilenmiştir. Yapılan düzenlemelerde vergilerin konusu daha çok çevreyi kirleten aktivitelere kaydırılmaya çalışılmıştır¹⁷.

C) İNGİLTERE

Bu konuda İngiltere’de de ilginç gelişmeler yaşanmaktadır. İngiltere AB bünyesinde tüm birliği kapsayacak genel bir enerji vergisinin uygulanmasını engelleyen ülkelerden olmasına rağmen¹⁸ 1993 yılından beri bir benzin ve dizel vergisi uygulanmaktadır. Bu verginin en ilgi çekici yönü ise oranın 1993 yılından beri her yıl reel olarak %5 arttırılması olmuştur. Bu da yıllık olarak enflasyon oranına göre %7-8’lik bir artış demektir. Tony Blair ise daha da radikal davranarak iktidara geldiğinde yıllık artış oranını %6’ya çıkarmıştır. Bu uygulama sonucunda İngiltere’nin yakında dünya üzerindeki en yüksek benzin fiyatlarına sahip olacağı ileri sürülmektedir¹⁹. Bu

¹⁷ HOFFMANN, s. 52.

¹⁸ Thomas WORM- Barbara PRAETORIUS, “Europas mühsamer Weg zur ökologischen Steuerreform”, in *Der Preis der Energie*, Verlag C.H.Beck, München, 1995, s.191.

¹⁹ Kai SCHLEGELMILCH, “Weiter als gedacht: Öko-Steuerreform im Ausland”, *Energy (Die Zeitschrift der Energiverwertungsagentur)*, 5-6/98, s.5.

vergiye ilaveten 1996 yılında da bir “Çöp Depolama” vergisi getirilmiştir. Bu vergiden elde edilen gelirin, sosyal güvenlik kesintilerinden işveren payının (sigorta primi işveren payı) azaltılmasında kullanılacağı bildirilmektedir²⁰.

D) AVUSTURYA

Avusturya’da 1996 yılında elektrik ve doğal gaz üzerine bir enerji vergisi koyulmuştur. Enerjinin yoğun kullanıldığı sanayi sektörlerinde vergi muafiyetleri getirilmiştir. 1997 yılında da bir “yol kullanma harcı” getirilmiştir. Bu harç arabaların ağırlığına göre alınmaktadır. Bu uygulamaların ağırlıklı olarak çevresel etkenlerden çok fiskal amaçlarla, daha net bir ifade ile bütçe açıklarını kapatabilmek amacıyla yapıldığı görülmektedir²¹. Buna karşılık enerji kaynaklarının vergilendirilmesine yönelik olarak yeni tekliflerin yapıldığı ve bu doğrultuda 2001 yılında somut adımların atılmasının beklendiği bildirilmektedir²².

E) DANİMARKA

Ekolojik vergilerin uygulanması konusunda Danimarka örnek ülke olarak gösterilmektedir. Hatta Avrupa çapında “öncü” olarak da nitelendirilmektedir²³. Çünkü 1994 yılından beri vergi gelirleri kompozisyonunda ciddi bir değişim gözlenmektedir. Ekolojik vergi ve harçların payı bu altı yıl içinde sürekli artmış ve aynı zamanda da gelir ve ücret vergileri düşürülmüştür. İşsizlik 1993 yılından beri üçtebir azalmış, ihracat miktarı artmış ve 1998 yılında da bütçe fazlası verilmiştir²⁴.

²⁰ KREBS, s.115.

²¹ SCHLEGELMİLCH, “Weiter...”, s.5.

²² Kai SCHLEGELMİLCH, *Energy Taxation in the EU and some Member States: Looking for Opportunities Ahead*, Wuppertal Institute for Climate, Environment and Energy on behalf of the Heinrich-Böll-Foundation, Brussels Office February 1999, s.9.

²³ KREBS, s.116; HOFFMANN, s.34.

²⁴ JÄNICKE vd ... s.9.

Aslında Danimarka’da bu tür uygulamalar yeni değildir. Daha 1977 yılından beri Danimarka bir enerji vergisi uygulamaktadır. Bu vergi 1985 yılında petrol fiyatlarının dünya çapında düşmesiyle birlikte oldukça yükseltilmiştir. Buna ilaveten 1992 yılında bir CO₂ vergisi uygulamaya konulmuştur. Bu şekilde 1993 yılında ekolojik vergilerden yani çevre ve enerji vergilerinden 32 milyar kron gelir elde edilmiştir ki bu GSYİH’nın %3,67 demektir. Anılan vergilerin payı sürekli artmıştır. Bu şekildeki artışın sonucunda tüm vergi gelirleri içindeki ekolojik vergilerin payı %10’dan %15’e çıkmıştır²⁵.

Anılan vergilerin ilk uygulamaya konulduğu anda ekonominin olumsuz etkilenmemesi için ilk başta sanayi sektörüne geniş muafiyetler tanınmıştır. İki yıl süren bu dönem sonunda 1996’dan itibaren enerji vergileri sanayi sektörü için de uygulanmaya başlanmıştır. Ancak sanayi sektörü kendi içinde, CO₂ vergisi açısından üç ayrılmıştır: 1- Düşük ısı işlemleri (ısınma işlemleri) 2- enerji yoğunluğu düşük işlemler 3- enerji yoğun işlemler. Vergi oranları bu sektörler için farklılaştırılmıştır. Buna göre 2000 yılına kadar vergi oranları artırılarak 3. grup yani enerji yoğun branşlar için vergi miktarı 1.25 DM’tan 6 DM/Ton CO₂, 2. grup için 12 DM’tan 22 DM/Ton CO₂, ev ısıtmalarında kullanılan enerji için yani 1. grup için ise vergi miktarı 150 DM/Ton CO₂ olarak belirlenmiştir²⁶. Ancak burada diğer vergilerden farklı bir uygulama getirilmiştir. İşletmelere, ilgili makam ile bir enerji tasarruf anlaşması yapması ve buna uymaları durumunda vergi miktarında %40’a kadar bir indirim hakkına sahip olma imkanı getirilmiştir. Buna göre enerji tasarruf vaadinde bulunan ve bunu gerçekleştiren işletmelere vergi kolaylığı getirilmiştir²⁷. Bu anlaşma ile işletmenin enerji tasarruf potansiyeli belirlenmekte, belirlenen duruma göre işletmenin gerekli tedbirleri alması istenmekte ve buna göre indirimler üzerinde anlaşılmaktadır. Bu şekilde 1996 yılında 30, 1997’de de 62 anlaşma yapılmıştır. Anlaşma yapılan işletmelerin, sanayi sektöründe enerjinin beşte birini tüketen önde gelen işletmeler olduğu dikkat çekmektedir. Sanayi

²⁵ KREBS, s.116.

²⁶ JÄNICKE vd ... s.9.

²⁷ SCHLEGELMİLCH, “Weiter...”, s.5; KREBS, s.117; JÄNICKE vd ... s.9.

kesiminden bu şekilde elde edilen vergi miktarının 2000 yılında 540 milyon DM olması beklenmektedir. Bunun 500 milyonu sanayi kesiminin enerji alanındaki yeni teknolojilerine ayrılmıştır. 2000 yılından itibaren artık ekolojik vergilerden elde edilen gelirlerin tamamının istihdam üstündeki vergi ve benzeri yüklerin azaltılmasına ayrılması kararlaştırılmıştır. Böylece hem enerjinin kullanımının pahalılaştırılması ve aynı zamanda ücretler üzerindeki yüklerin azaltılması hedefine yaklaşılmaktadır²⁸. Bunlara ilaveten 1996 yılında emisyon miktarının 2005 yılına kadar azaltılabilmesi için bir SO₂ (kükürtdioksit) vergisi konulmuştur. Bu vergide ise hiç bir kesime muafiyet tanınmamıştır²⁹.

Tüm bu vergisel tedbirlerin önlemlerin Danimarka'da yenilenebilir enerji kaynaklarına olan ilgiyi oldukça arttırmıştır. Tüm enerji üretimi içinde rüzgar enerjisi ve yenilenebilir enerji kaynaklarından elde edilen oranın % 7'ye yükseldiği görülmektedir. Ayrıca ülkede "Rüzgar Değirmeni" malı en önemli ihraç ürünleri arasına girmiştir³⁰.

F) HOLLANDA

Bu ülke de ekolojik vergiler konusunda öncülerden sayılmaktadır. Daha 1988 yılından beri çeşitli çevresel vergiler uygulanmaya başlanmıştır. 1992 yılında bir CO₂-Enerji vergisi uygulanmaya başlanmıştır. Daha sonra da 1996 yılında kapsamlı bir ekolojik vergi reformuna geçilmiştir. Bu bağlamda Avrupa Birliğinin de onayı ile çeşitli vergiler getirilmiştir. Fuoil, doğal gaz ve elektrik tüketimi vergilendirilmektedir. Vergi miktarı olarak da bir gigajoule enerji başına 0,39 gulden ve bir ton CO₂ başına da 4,70 gulden alınmaktadır³¹. Ancak bazı vergi avantajları da getirilmiştir. Buna göre büyük miktarda enerji kullanan sektörler ile büyük sera çiftliklerine belli muafiyetler getirilmiştir. Mesela seralarda kullanılan doğal gaz tamamen vergi dışı tutulmuştur. Bunun yanında tüm mükelleflerin

²⁸ KREBS, s.118; JÄNICKE vd ... s.10.

²⁹ HOFFMAN, s.54.

³⁰ JÄNICKE vd ... s.10.

³¹ WORM-PRAETORIUS, s.194.

yararlandığı vergi kolaylıkları da getirilmiştir. Doğal gaz tüketiminde ilk 800 m³ ve elektrikte ilk 800 Kw/saat vergi dışı tutulmuştur³². Ancak genel olan ve oranı düşük tutulan CO₂-enerji vergisinden kimse muaf edilmemiştir. Danimarka'da olduğu gibi Hollanda'da işletmelere anlaşma yolu ile vergi oranlarında indirim sağlanabilme imkanı getirilmiştir. Bu vergilerden elde edilen gelirlerin bütçe açıklarına kullanılmadığı dikkat çekicidir. Bu vergilerden elde edilen hasılatın ücretler üzerindeki yüklerin azaltılmasında kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca ailelerin bu yeni vergilerden dolayı yüklerinin artmaması için gelir vergisinin tarifesinde değişiklik yapılmıştır. İlk dilim vergi oranı indirilmiş ayrıca en az geçim indirim miktarı da yükseltilmiştir. Böylece gelir nötürlüğü sağlanmak istenmiştir. Bu genel vergisel düzenlemelerin yanında başka vergilerin yükseltilmesi aracılığı ile ekolojik vergi reformu desteklenmek istenmiştir. Bu bağlamda bir akaryakıt (tüketim) vergisi getirilmiştir.

G) BELÇİKA

Bu ülke de 1993 yılından beri akaryakıt, doğal gaz, elektrik ve fuoilden bir enerji vergisi alınmaktadır. Daha çok ailelerin ödediği bu vergiler ile istihdam üzerindeki vergi yükü azaltılmaktadır. Böylece işgücünün işverene maliyeti düşürülmeye çalışılmaktadır. Bu noktada Belçika modelinin bir farklılığı göze çarpmaktadır. Belçika'da bu şekilde çevre vergisi uygulamasına gidilmesinin altında, ekolojik kaygıların yerine başka amaçların gözetilmesi yatmaktadır. Buna göre Belçika'nın bu vergi ile temel amacı AB içindeki rekabet gücünü tekrar kazanmak olduğu belirtilmektedir. Birlik içinde tekrar eski rekabet gücüne ulaşabilmek için işçi maliyetleri düşürülmek istenmekte, bu arada ortaya çıkacak olan finansman açığını kapatmak için de yeni gelirlere yani çevre ve enerji vergilerine ihtiyaç duyulmakta. Diğer bir ifade ile bu ülkede diğer ülkelerin aksine işlem tersine yürütülmektedir. Ancak buna rağmen çevre vergilerinin yine de olumlu etkiler meydana getirdiği belirtilmektedir³³.

³² KREBS, s.120.

³³ WORM-PRAETORIUS, s.199.

H) ALMANYA

En son yapılan seçimlerde Yeşillerin iktidara gelmesiyle birlikte ekolojik vergi reformu alanında önemli gelişmeler olmuştur. Bu iktidar değişikliğine kadar Almanya'da çevresel alandaki düzenlemeler genel emir ve yasaklamalar aracılığı ile yapılmıştır. 1999 yılında ise ekolojik vergi reformu uygulamaya konulmuştur. Bu reformun aşama aşama uygulanması kararlaştırılmıştır. Yeni düzenlemeler çerçevesinde vergi artışlarına gidilmiş, aynı zamanda da sosyal sigorta primlerinde de indirim yapılmıştır. Bu yeni düzenlemelerle de ilk defa elektiriğin vergilendirilmesine de geçilmiştir³⁴. Yeni getirilen enerji vergilerinin ilk aşamadaki miktarları şu şekildedir:

Benzin	6 Pf*/l
Elektrik	2 Pf/kws
Fuoil	4 Pf/l
Doğal Gaz	0,32 Pf/ kws

Bu miktarlar sanayi kesimi için beşte biri şeklinde uygulanmaktadır. İlk aşamada sanayi kesimine bu şekilde bir azaltılmış vergi uygulamasına gidilerek olumsuz etkilenmesi önlenmek istenmiştir. Yeni vergiler ile birlikte de emekli sigortası katkı payı da % 0,8 azaltılmıştır. Bu azalış yarı yarıya ücretli ve işveren arasında paylaştırılmıştır³⁵.

Haziran 1999 tarihinde ekolojik vergi reformunun ikinci aşaması olarak aşağıdaki rakamları kabul edilmiştir. Buna göre yıllar itibariyle vergi miktarları şu şekilde düzenlenecektir³⁶:

³⁴ Martin WEISHEIMER, "Hohe differenzierte Betroffenheit, aber geringe Belastung durch die Ökosteuern", *Wirtschaft im Wandel*, 4/1999, 5.Jahrgang, s.9.

* Pf Pfenig kelimesinin kısaltılmasıdır. 100 Pfenig= 1 Alman Markıdır.

³⁵ WEISHEIMER, s.10.

³⁶ UPI Umwelt- und Prognose - Institut e.V, Die nächsten Stufen der Ökologischen Steuerreform, <http://upi-institut.de/oes699.htm> adresinden.

Tablo 1. Yıllar İtibariyle Almanya'da Uygulanacak Vergi Miktarları

Yıl	Benzin	Elektrik	Fuoil	Doğal Gaz	Emekli Sigortası Katkı Payı Azalışı
2000	+6 Pf/l	+0,5 Pf/l	0	0	-0,10 %
2001	+6 Pf/l	+0,5 Pf/l	0	0	-0,30 %
2002	+6 Pf/l	+0,5 Pf/l	0	0	-0,30 %
2003	+6 Pf/l	+0,5 Pf/l	0	0	-0,30 %
Toplam 1999-2003	+30 Pf/l	+4 Pf/kws	+4 Pf/l	+0,32 Pf/kws	-1,80 %

Tablodan da görüldüğü gibi Almanya bu alanda çok ciddi girişimler içindedir. Üretici ve tüketicilerin yeni vergi oranlarına uyum sağlayabilmeleri için 4 yıllık program kamuoyuna açıklanmıştır. Böylece fertler orta vadede yeni duruma intibak etmeleri kolaylaşacaktır.

SONUÇ

Çevresel sorunların çözümünde ekonomik araçların ağırlığı gittikçe artmaktadır. Klasik araçlardan emir ve yasaklamaların yerine artık, üretici ve tüketicilerin maliyetlerini düşürmeleri yani daha az vergi ödemeleri için çevreyi koruma isteğinin kendiliğinden oluşturulması politikası daha başarılı gözükmektedir. Örnek verilen ülkelerdeki uygulamalar, bu politikanın gün geçtikçe daha da yaygın bir şekilde kabul bulmaya başladığının bir göstergesidir. 1990'lı yıllar ile birlikte bu konudaki çalışmaların ve gayretlerin arttığı görülmektedir. Özellikle bu konuda öncü sayılan ülkelerdeki uygulamaların bu zamana dek başarılı sayılabilecek sonuçlar vermesi, diğer ülkeleri cesaretlendirmektedir. Bu alandaki gelişmelerin ve girişimlerin, yakın bir zamanda, AB çerçevesinde tüm üye ülkeleri bağlayacak bir şekilde sonuçlanması sürpriz olmayacaktır. Diğer bir ifade ile, yakın bir gelecekte, tüm birlik ülkelerin uygulamak zorunda olacağı ortak bir CO₂ ve/veya enerji vergisi getirilmesi ihtimal

dahilindedir. Bu bağlamda Türkiye'nin bu konudaki yeni gelişmelere hazırlıklı olması gerekeceği açıktır. Ülkemizde de bu alanda, başta çevremizi korumak ayrıca da üyesi olunmak istenilen birliğe hazırlıklı olmak amacıyla şimdiden çalışmalara başlanılması yerinde olacaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

EKEMEN Emel, *Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Çevre Politikalarının Karşılaştırmalı İncelenmesi*, İktisadi Kalkınma Vakfı Yay., No:153, İstanbul, 1998.

HOEL Michael (Çev. A.Burçin YERELİ), "Karbon Vergileri Uluslararası Tek Bir Vergi mi, Yoksa Uyumlaştırılmış Dahili Vergiler mi?", *Maliye Yazıları*, S.58, Ocak-Mart 1998.

HOFFMANN Jochen, *Ökologische Steuerreform. Umsetzungshemmnisse durch die Europäische Integration, Diplomarbeit, Technische Uni Berlin*, Marz 1998, Berlin.

JÄNICKE Martin vd., *Ökologische und Wirtschaftliche Aspekte einer Energiebesteuerung im internationalen Vergleich*, Freie Üni. Berlin, Berlin, 1998.

KOVANCILAR Birol, "Çevre Kirliliğini Önlemede Alternatif Araçlar ve Etkinliklerinin Değerlendirilmesi", *Yönetim ve Ekonomi*, Celal Bayar Ün., İ.İ.B.F., Y.1998, S.4.

KREBS Carsten v.d., *Die Ökologische Steuerreform*, Birkhauser Verlag, Berlin, 1998.

OECD, *Implementation Strategies For Environmental Taxes*, OECD Publications Service, France, 1996.

ÖZEL Salih, "Tüketim, Çevre, ve Vergi İlişkisi", *Yaklaşım*, Yıl 7, S.76, Nisan 1999.

SCHLEGELMILCH Kai, "Weiter als gedacht: Öko-Steuerreform im Ausland", *Energy (Die Zeitschrift der Energiverwertungsagentur)*, 5-6/98.

SCHLEGELMILCH Kai, *Energy Taxation in the EU and some Member States: Looking for Opportunities Ahead*, Wuppertal Institute for Climate, Environment and Energy on behalf of the Heinrich-Böll-Foundation, Brussels Office February 1999.

SEIFERT Ketrin und Lutz RIBBE, *Umweltsteuern in Europa, Information von Euroratur*, Reinbach, 1994.

UPI Umwelt- und Prognose - Institut e.V., Die nächsten Stufen der Ökologischen Steuerreform, <http://upi-institut.de/oes699.htm> adresinden.

WEISHEIMER Martin, “Hohe differenzierte Betroffenheit, aber geringe Belastung durch die Ökosteuern”, *Wirtschaft im Wandel*, 4/1999, 5.Jahrgang.

WORM Thomas und Barbara PRAETORIUS, “Europas mühsamer Weg zur ökologischen Steuerreform”, in *Der Preis der Energie*, Verlag C.H.Beck, München, 1995.